

N. László Endre

Az elnémított harangok

ÉRSEKLÉL Nagykeszihez tartozó pusztá Komárom vármegye csallóközi járásában (1900) 99 lakossal, régi római katolikus templommal, róla neveztetett el a papi nemesi szék, mely az esztergomi érsektől függött, s melyhez rajta kívül Órs, Szilas, még öt falu és pusztá tartozott - olvashatjuk Révai Nagy Lexikonának VI. kötetében. A helység onnét kapta nevét, hogy a Lél (Lehel) nemzetség birtokához tartozott a honfoglalás után. Lakosai beszélték, hogy a történelemből ismert Mányoki-család kapta kárpótlásul a Dunán túlön a törökök által megszállt birtokáért.

A népes, szép pusztát nekünk gyerekeknek nem öreg temploma tette kedvessé és nevezetessé, hanem a mellette kanyargó Öreg-Duna, s főként a léli sziget: a sziget ösvadona és néhány 800-1000 esztendőös mocsári tölgyfája...

1941-től egyik legjobb barátom és „indián testvérem” Almássy Béla volt, a komáromi Majláth Iskola igazgatójának egyik fia (a sok közül). Szép gyümölcsösük és megdézsmálható méhesük volt Érseklélen, s éltek ott rokonaik is. Minden nyáron innét indultunk el „indián” táborunkba, a léli szigetre, ahol azonnal felvettük indián ruháinkat, tollkoronánkat, s levedlettük magunkról a civilizációt, hogy teljes két hónapig „rézbőrűek” lehessünk. Érseklélre csak vasárnap jöttünk be, a misére. Utána pedig a rokonok felpakoltak bennünket mindenféle falusi finomsággal.

Csodálatos nyarak voltak ezek, életem legszebb vakációi. Csodálatosak voltak még akkor is, amikor megkezdődtek már a bombázások, mert ott csend és nyugalom volt: hallottuk néha az ősi templom harangjának szavát...

A „második Trianon” újra államhatárt csinált a mi kedves Dunánkából, Csehszlovákiához csatolta a színmagyar lakosságú Csallóközt. A határövezetben ezidő szerint nem lett

volna szabad „indiánkodnunk”, de mi csak azért is megtettük, vigyázva arra, hogy még véletlenül se akadjunk össze „a kegyetlen idegen sápadtarcokkal”, azaz a zord határőrökkel.

Az indián törzs feloszlott, mert több tagját áttelepítették, sokan elköltöztek, s lassan felnövekedtünk – egy idegen, hazug világban. Közben eljött a komoly tanulás, majd a munka és a helyállás ideje, de én azért fájó szívvel gyakorta meglátogattam a régi, kedves helyeket a Duna mellett és a szigeten.

Aztán jött az 1965-ös nagy árvíz. Érseklél lakosait elmenekítették. A házakat összedöntötte az árvíz, s végül már nem volt, aki felépítse őket, mert hát „veszélyes helyen” feküdt ez a kis színmagyar település, amelyet végtére is le lehetett „radírozni” a térképről. Az áradat csak az ősi templomot kímélte meg.

Én közben megjártam a börtönt, a kényszermunkatábor, múltak az évek és csak később tudtam meg, mi is történt ott. Ugyanis feleségemnek, fiamnak beszéltem a léli nyaralásokról, a szigeti táborozásokról, indián kalandjainkról, s így ők is kíváncsiak lettek rá. Egy szép tavaszi vasárnapon aztán oda kirándultunk.

Inkább ne tettük volna!... Sírni lett volna kedvem...

Az áradat megkímélte ugyan a templomot, de nem így tették ezt az emberek!...Rossz idő járt akkor a templomokra, a papokra, a vallásos emberekre... S a kegyetlenül mostoha időt mutatta az elhagyott templomocska állapota!

A háború előtt és közvetlenül utána mindig megtelt hívekkel a szép kis templom. Búgott az orgona, szállt a tömjén füstje és a hívek éneke, akik eljártak ide Nagykeszről is, mert ott nem volt katolikus templom.

Most azt kellett látnom, hogy itt valami borzalmas dolog történt! A templomot feltörték, kincseit elrabolták, darabokra zúzlák a kis orgonát, a szobrokat, a szószéket, a gyóntatószéket, az oltárt, a sekrestye bútorzatát, rárendítették a régi anyakönyvekre, és egyházi könyvekre, papi ruhákra, zászlókra, összeszagatták a képeket, s középen tüzet gyújtottak belőlük. S mivel magát az épületet sem tartotta karban senki, beázott a tető, korhadoztak a gerendák...

Ugyanez volt a sorsa a közeli kis katolikus temetőnek. A szomszédságban lévő tanyát egy pozsonyi szlovák vásárolta meg. Annak egyetemista fia nyaranta elhozta ide barátait és azokkal együtt – vandál módon – még a sírköveket is kiforgatták helyükből...

Néhány évvel később – néprajz- és helytörténetkutatás közben – összebarátkoztam az aranyosi tanácselnökkel, aki maga és felesége is a néprajz elkötelezettje volt. (Csallóköz-aranyos Érseklél és Komárom között fekszik.) Akkor már ismertem az érsekléli templom állapotát, s azt is tudtam, hogy közben legkisebb harangját, a lélekharangot is ellopták tornyából. Megemlítettem ezt a tanácselnöknek, s azt javasoltam neki, hogy amíg nem késő, el kellene hozni a megmaradt két harangot, hiszen azok egykori komáromi harangöntő munkái... Aranyoson faragnánk nekik szép haranglábat, aztán – ünnepeken – megszólaltatnánk az évtizedekre elnémított harangokat... Azt is elmondtam neki, hogy előzőleg már szinte könyörögtem a Komáromi Plébánia Hivatalban, majd a területi múzeumban, hogy mentsük meg legalább a harangokat, ám mindkét helyen megijedtek javaslatomtól.

A tanácselnök kicsit elgondolkodott, majd kezét nyújtotta:

– Tetszik a dolog, elhozzuk a harangokat!

Mi mást is mondhatott volna, hiszen szívvel-lélekkel igaz magyar ember volt. Kerített egy pótkocsis traktort, néhány izmos embert, és már mentünk is a harangokért.

Nem írom le, hogy az életünkkel játszottunk: az egyik harang kis híján rázuhant a tanácselnökre, meg hogyan töredezték ki lábunk alól a korhadtt létrafokok. Végre megálltunk a tanácsház előtt, s az ott álló szlovák csendőr szeme láttára, levittük a harangokat a pincébe.

– Sikerült, pajtás! – kulesolódott össze kezünk és pillantásunk. Aztán nyugalom volt – egy hétig!...

Egy hét múlva a nagyszombati fővikárius levelét hozta a posta, s talán nem is csodálkozhatunk azon, hogy egy sovén világban sovénné lett az egyház is. A fővikárius dörgedelmes levelében számonkérte, hogyan merésztük elrabolni a templom harangjait, amikor azok az egyház tulajdonát képezték. És azonnal írjuk meg neki, hogy ki adott nekünk parancsot arra, hogy a harangokat leszereljük és Aranyosra szállítsuk? Azonnali választ kért, hogy megtehesse a szükséges lépéseket és a harangok visszakerüljenek eredeti helyükre!...

Összenéztünk:

– Én megírom a kemény választ magyarul! – mondtam.

– Én meg keményen lefordítom szlovákra! – válaszolta a tanácselnök.

1982. június 21-én kaptuk meg a vikárius levelét, de közbejött ügyek miatt csak július 7-én ment a következő válasz – természetesen szlovákul:

„Aranyos nagyközség tanácselnöke értesíti Önöket, hogy a teljesen sorsára hagyott és tönkretett érsekléli templom harangjai közül kettő – megőrzés céljából – a tanács épületében lett elhelyezve. A harmadik harang körülbelül egy évvel ezelőtt tűnt el a templomból, ahová a feljutás is életveszélyes már.

Mivel a járási szervek és az egyház szerint az érsekléli templomot nem nyilvánították műemlékké, a fenntartása és megvédése – abban a környezetben – nincs is szándékukban. Ezt tudjuk az illetékesektől, hiszen már évekkal ezelőtt jelentettük a templomban uralkodó szégyenletes állapotot nekik csakúgy, mint a komáromi plébániának és a területi múzeumnak is.

A szocialista és az egyházi tulajdon megőrzése igen fontos feladat, ha nem is mindig és mindenki tulajdonít ennek fontosságot. Mivel sem a hivatalos szervek, sem az egyház nem törődött a templommal, legalább az utolsó benne lévő értéket megmentettük, mielőtt az valakinek a magángyűjteményébe vagy a színesfém-begyűjtőbe került volna.

E néhány (8 db) fénykép minden igazságkeresésnél, utólagos panaszkodásnál és kapkodó fejtelenségnél jobban bizonyítja szavaim és döntésem igazát. A kivert kutyát bárki befogadhatja... Hogy a veszett fejszével nem veszett el a nyele, nem az illetékeseknek, nem az egyháznak, hanem néhány lelkiismeretes, becsületes embernek köszönhető.

Eddig a templomot feltörték, meggyalázták, a harangok becsületét mi visszaadjuk. Községünk legszebb helyén haranglábat készítettünk nekik. Így azok mindenkié lesznek, s min-

denki gyönyörködhet az utolsó komáromi harangöntők munkájában. A harangokat járá-sunkban készítették, mi megmentettük és rendbehozzuk, hogy az egész járás közös kincse legyenek ezután.

Gondolom – a történetek után – ez így a leghelyesebb, hiszen idő kérdése volt csupán, mikor lopják el a két utolsó értéket is a sokak által már évek óta megsúfolt templomból, melyet mindenki sorsára hagyott, még a közeli Nagykeszin élő katolikus hívek is, akik a sa-ját házukra néha a kellenél is nagyobb gondot fordítanak, Isten háza azonban csak most kezd érdekelni őket, amikor már csak egy kifosztott hombár és nemsokára romhalmaz. Most már ne fájjon a fejük a harangok miatt. Olyan helyre kerültek, ahol nagyobb megbes-csülésben lesz részük.

Senkinek nem fáj a miscskönyvek és papi ruhák megsúfolása, a kegyszerek szétrablása, a képek széthasogatása, a szobrok széttörése, az orgona megsemmisítése és az oltár meg a padok lerombolása. Évek óta tudnak erről már sokan, de senki nem mozdította meg még a kisujját sem... Aki eddig hallgatott, az hallgasson továbbra is, a harang viszont szóljon ez-után azokhoz, akik ragaszkodnak hozzá!

A harangok eddig voltak rossz helyen. Most végre jó helyen vannak. Kérjük tehát Önö-ket, hogy bízzák ránk a gondozásukat, mert eddig bizonytalan jövőjü árvaik voltak!

Bízunk megértésükben. Tisztelettel

Hegedűs Sándor
tanácselnök”

Ez volt hát a levél eredeti magyar szövege. A vikárius levelének olvasta után azonnal megírtam, így kissé nyersre sikeredett, és ezen senkinek sem kell csodál-koznia.

Birtokomban van a szlovák levél aláírt, lepecsételt másolata is. A levél olvasása közben a gutaütés bizonyára kerülgette a fővikárius urat, nem annyira saját vallási meggyőződése, mint inkább sovén volta miatt. Nem is hagyta ennyiben a dolgot, nehogy folt essen „becsü-letén” és féltve őrzött tekintélyén, amit a párttól kapott... Fogta magát és következő leveleit már a Komáromi Járási Pártbizottságra és a Járási Egyházi Hivatalba küldte. S ezek a le-velek a lehető „legjobb” kezekbe kerültek.

A pártbizottságon az ideológiai titkár magyarnak született ugyan, egyszer pedig né-pes hallgatóság előtt kijelentette, hogy ő a felesége révén éppen úgy szlovák, mint ma-gyar.

Az egyházi hivatal vezetője egy évig volt a Bencés Gimnázium diákja, de ez sem segí-tett rajta, mert vígan felcsapott csillagos vitéznek. A járás összes egyházi személye az ő ke-ze alá tartozott, s ő élt is a hatalmával. Gyakorta látogatta őket és mindent megtett, hogy a miseborból minél többet leönthessen a torkán. Jellegzetes alakja volt a komáromi utcá-nak, mert ferde nyakkal született, s felnőtt korában aztán kiderült róla, hogy a gerince a nyakánál is ferdébb...

Aztán mivel a mi tanácselnökünk párttag volt, őt az ideológiai titkár idézte be, engem pedig a ferde nyakú kisisten. A tanácselnököt kemény megrovásban részesítették, megfenygették. Engem meg a ferde nyakú leckéztetett:

– Neked nem volt elég ötvenhat, a börtön, s ami utána következett? Nem volt elég, hogy aránylag símán megúszad hatvannyolcas „ténykedéssed”? (Csupán szerkesztői állásom vesztettem el!) Most is olyan dologba ütötted bele az orrod, amihez semmi közöd. Tudod-e, hogy ez egyházi propagandának minősíthető, s hogy annak milyen következményei lehetnek?

– Egyet tudok, te elvtárs – mondtam neki. – Mégpedig azt, hogy te sokkal szarabb vagy a nagy átlagnál! – s ezzel faképnél is hagytam. Mondhattam ezt így, mert iskolatársak voltunk. Ő néhány osztállyal alattam járt a Bencés gimnáziumban. Nyíltan nem tett ellenem semmit, az utcán továbbra is előre köszönt, de éreztem, miként fagy meg körülöttem a levegő, s az írásaimat ezután már a járási lap sem közölte...

A történet vége?

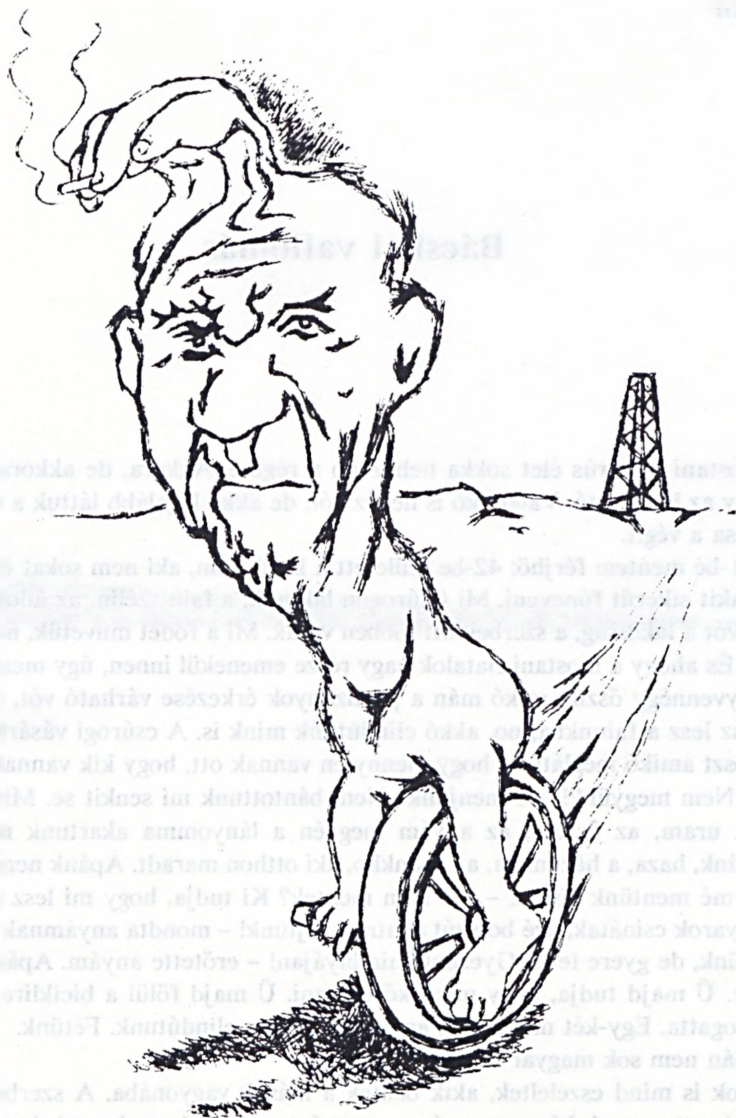
A két harangot senki sem merészelte újra felvinni a toronyba, hogy ott szabad prédája legyen a tolvajoknak, azokat tehát „felsőbb parancsra” átszállították Nagykeszire, a tanácsházára. Bízom abban, hogy még jelenleg is ott vannak, s egyszer majd őket megillető helyre, egy magyar templom tornyába kerülnek! Onnét máshová elvinni talán nem merték őket, mert jóvoltunkból igencsak nagy por verődött fel körülöttük... Bár nem sokkal a történetek után hallottam (a rádióban vagy a tv-ben), hogy valakinek Szlovákiában több mint száz darabos haranggyűjteménye van!... Vajon tudott erről a fővikárius úr?... Vagy azok a harangok nem képeztek egyházi tulajdont? Csak sejtem, hogy többségük ilyen meggyalázott, sorsára hagyott magyar templomból került a „gyűjteménybe”!...

S hogy miért írtam ezt le tizenegy évvel a történetek után? Nem azért készítették őket a hívek adományaiból kiváló mesterek, hogy valahol egy raktárban (vagy valakinek a gyűjteményében!) heverjenek. Azért születtek, hogy az ég felé mutató tornyokban zengő, szép szóval hirdessék, azoknak, kik értenek a nyelvükön:

Ne féljeteK, emberek, él az Isten! Csak gyertek el az ő házába és bízateK benne!

Jegyzet

1. Az írásomban szereplő helységek jelenlegi neve: Érseklél – Arcibiskupsky Lel, Nagykeszi – Vel'ké Koshiy, Csalókkőzaranyos – Zlatná na Ostrove, Nagyszombat – Tmava. 2. Nem kívánom az írásomban szereplő személyek nevének közlését, ám írásom hitelessége végett megtalálhatóak a szerkesztőségben. 3. Néhány ebből a templomból elvitt „apróságot” vodkáért vásároltam meg. A még használható templomi zászlókat és egy gyertyatartót bevittem titokban az egyik komáromi kápolnába. A sekrestyében talált és még használható könyveket a Csalókkői Múzeumnak (Dunaszerdahely – Dunajská Streda) adtam át. 4. Az érsekléli templomban uralkodó borzalmas állapotokról akkor egy – a kiletét óvatosságból fel nem fedő – fényképész nagyon jó képsorozatot készített. Sajnos, ezek a képek nincsenek a birtokomban. Tudtommal elküldték vagy eljuttatták azokat Esztergomba, az egyházi illetékeseknek. 5. Hasonló sorsra jutott a komáromi katonatemplom és két más kápolna is.

Gelencsér János rajza